

————— Johanna Lensu —————

Vapaaehtoista koulutusta työttömille - naiset osallistuvat, miehet eivät

Työväen Sivistysliitto käynnisti elokuussa 1993 Turun ja Porin läänissä työttömille suunnatun koulutuksen nimeltä TyöTurPo.

Projektin tarkoituksena oli tarjota työttömille mahdollisuus vapaaehtoiseen ja yleissivistävään koulutukseen sekä valmistaa heitä työelämän muutoksiin, kuten tietokoneistumiseen ja Suomen EU-jäsenyyden vaikutuksiin. Projekti tarjosi kursseja, opintopiirejä ja muuta toimintaa.

Projektia pidettiin onnistuneena. Niinpä touku-kuussa 1994 se laajeni koko maan kattavaksi nimellä Työn Suomi. Aikuiskasvatus-lehdessä projektin esitteli Risto Juntusen katsauksessa "Syrjään työmarkkinoilta - syrjään ihmisyydestä - hajahavaintoja työttömien koulutuksesta" (Aikuiskasvatus 2/1995).

Syksyllä 1994 tutkittiin TyöTurPo-projektiin osallistuvia työttömiä. Haluttiin selvittää, ketkä osallistuivat koulutukseen, kuinka työttömät kokevat työttömyytensä ja miksi he hakeutuivat koulutukseen. Tutkimus tehtiin TyöTurPo -kursseille osallistuneiden kurssilaisten keskuudessa. Tutkimukseen osallistui 132 työtöntä, ja tutkimuksessa käytetty materiaali koottiin kyselylomakkeella. Koulutusmotiivien ja kokemusten ohella haluttiin selvittää taustekijöiden, kuten sukupuolen, iän, siviilisäädyn ja ammattin vaikutusta koulutusmotivaatioon ja työttömyyden kokemiseen. Tavoitteena oli myös tut-

kia, miten työttömyyskokemukset vaikuttavat koulutusmotivaatioon.

Yleistä osallistujista ja heidän kokemuksistaan työttömyydestä

Enemmistö, noin 78 prosenttia TyöTurPo-kursseille osallistuneista oli naisia. Selkein puuttuva ryhmä oli keski-ikäiset miehet, kun taas nuoret miehet olivat hakeutuneet muita miehiä useammin koulutukseen. Suurin osa sekä miehistä että naisista oli naimisissa tai avopareja. Puolella heistä oli kotona asuvia lapsia. Koulutus-pohja oli matala: tavallisin koulutus oli naisilla kansakoulu ja miehillä ammattikoulu. Noin puolella oli aikaisempia kokemuksia työttömyydestä. Keskimääräisen työttömyysjakson pituus oli noin vuosi.

Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet ilmoit-

tivat talouden heikentyneen työttömyyden seurauksena.

Kun osallistujia tarkasteltiin ryhmänä, voitiin todeta, että sosiaaliset suhteet lähiympäristön kanssa olivat muuttumattomat tai jopa parantuneet. Puolet osallistujista ilmoitti, että kanssakäyminen ystävien ja tuttujen kanssa on parantunut tai se ei ole muuttunut ja useimpien mielestä suhteet partneriin ja lapsiin olivat muuttumattomat. Myönteisenä nähtiin se, että työttömyysaikana jäi aikaa ajatella sitä, mitä yleensä haluaa elämältä, ja että aikaa jäi muillekin harrastuksille. Monet kokivat fyysisen terveytensä parantuneen työttömyysaikana. Sitä vastoin useat kokivat psyykkisen terveytensä ja itsetuntonsa huonontuneen.

Suurin osa tutkimukseen osallistuneista uskoi toisten ihmisten ymmärtävän, millaista on olla työttömänä. Tutkimukseen osallistuneet eivät myöskään syyttäneet itseään työttömyydestään: heidän mielestään kuka tahansa voi joutua työttömäksi. Osallistujat kuitenkin uskoivat, että ympäristö ja yhteiskunta odottavat heidän kantavan suurempaa vastuuta omasta tilanteestaan. Useimmat osallistujista olivat myös vakuuttuneita, etteivät työnantajat mielellään palkkaa pitkäaikaistyöttömiä.

Nuoret selviävät työttömyydestä helpommin

lällä oli suurin merkitys siihen, miten työttömyys koettiin. Yksinkertaistetusti voidaan sanoa, että nuoret (20-29 -vuotiaat) selviytyivät työttömyydestä paremmin kuin muut. Nuorten mielestä toiset ihmiset eivät väheksy työttömiä. Nuorten sosiaaliseen kanssakäymiseen ei työttömäksijääminen juurikaan vaikuta. Päinvastoin, useat heistä ilmoittavat kanssakäymisen parantuneen eivätkä he liioin koe itsetuntonsa huonontuneen. Nuoret eivät myöskään koe taloudellisen tilanteensa huonontuneen siten, kuin kuin vanhemmat tutkimukseen osallistujat kokivat.

Vaikkeimmin työttömyyden ilmoittavat kokevansa keski-ikää lähestyvät osanottajat (40-49 -

vuotiaat). Taloudellisesti heidän tilanteensa on huonontunut huomattavasti ja melkein puolet on sitä mieltä, että myös sosiaalinen kanssakäyminen on huonontunut. Tähän ikäryhmään kuuluvat ilmoittavat myös itsetuntonsa huonontuneen ja kokevansa usein, ettei heitä enää tarvita. Ikäryhmiin 40-49 ja 50-59 -vuotiaat kuuluvat olivat muita useammin sitä mieltä, että ympäristö väheksyi työttömiä.

Sukupuoli vaikutti kokemuksiin työttömyydestä vähän. Yleisesti ottaen miehet ja naiset kokivat työttömyyden samalla lailla. Naiset ilmoittivat miehiä useammin kokevansa vaikeana työtoveriensa menetyksen. Miehet taas ilmoittivat naisia useammin sekä itsetuntonsa että ennen muuta fyysisen terveytensä parantuneen työttömyyden aikana.

Vertailtaessa toimihenkilöitä ja työntekijöitä voidaan varovaisesti tulla siihen päätelmään, että työttömyys on vaikeampaa toimihenkilöille. Useat heistä kokivat itsetuntonsa ja psyykkisen terveytensä huonontuneen. He myös uskoivat työntekijöitä useammin toisten ihmisten säälivän työttömiä.

Parisuhteessa asuvista useammat kokivat sosiaalisen kanssakäymisensä huonontuneen. Tämä oli ainoa eroavaisuus yksinäisten ja parisuhteessa asuvien kokemuksissa.

Sosiaaliset naiset ja tiedonhaluiset miehet

Aikaisempien tutkimusten perusteella voidaan sanoa, että koulutusaika koetaan myönteisenä taukona työttömyysjaksolle. Koulutus tarjoaa monia muutoin ansiotyöhön sidonnaisia "etuja", kuten mielekästä toimintaa, vaihtelua, vuorokausirytmien ja sosiaalista kanssakäymistä. Kuten ansiotyökin, voi myös koulutus vahvistaa ihmisen käsitystä omasta identiteetistään. Aikaisemmat aihetta sivuavat suomalaiset tutkimukset (mm. Manninen 1993) viittaavat myös siihen, että koulutukseen osallistuminen auttaa työtöntä huomaamaan, että myös muita ihmisiä on samassa tilanteessa. Osa TyöTurPo - kursseille hakeutuneista oli samaa mieltä.

Vastatessaan kysymykseen ”miksi aloit kouluttaa itseäsi?” vastasivat monet ”ajankuluksi”, ”halua oppia jotain uutta”, ”on järkevää kouluttaa itseään” ja ”mielenkiintoinen kurssi”. Tärkeimmäksi seikaksi koulutuksessa moni ilmoitti mahdollisuuden kehittyä ihmisenä. Muita syitä olivat se, ”että saa tietoja ja taitoja joista on myöhemmin hyötyä tulevassa työpaikassa” ja se että ”saa uusia ystäviä ja tuttavvia”. Työ-TurPo -kurssit valittiin usein siksi, että kurssi-ohjelmasta löytyi sopiva kurssi ja että kurssi pidettiin päiväsaikaan. Syynä oli myös matala hinta tai maksuttomuus.

Tässä tutkimuksessa koulutusmotiiviin vaikuttivat eniten sukupuoli ja ikä. Suurin ero miesten ja naisten motiivissa oli se, että naiset useammin hakeutuvat koulutukseen tavataksaan uusia ystäviä ja muita työttömiä ja miehet puolestaan saadakseen uutta tietoa ja parantaakseen yleissivistystään. Nuoret kouluttautuvat saadakseen paremmat mahdollisuudet tulevassa työelämässä. Vanhemmille ikäryhmille oli tärkeää tavata muita työttömiä sekä todistaa itselleen, että he pystyvät selviytymään haasteista. Siviilissäädillä tai ammatilla ei ollut suurtakaan vaikutusta koulutusmotiiviin.

Entä kuinka työttömyyskokemukset vaikuttivat koulutusmotiiviin? Osallistujat, joiden taloudellinen tilanne oli huonontunut merkittävästi ja joiden sosiaalinen kanssakäyminen on huonontunut, ilmoittavat muita useammin osallistuvansa koulutukseen todistaakseen itselleen selviävänsä haasteista. Ne, joiden sosiaalinen kanssakäyminen ystävien ja tuttavien kanssa on vähentynyt, osallistuivat koulutukseen tavataksaan muita työttömiä. Työttömät, joiden suhde partneriin oli huonontunut, hakeutuivat koulutukseen todistaakseen itselleen pystyvänsä selviytymään työttömyydestään.

Lopuksi tulee muistaa, että enemmistö tutkimukseen osallistuneista on naisia. Verratessa naisten ja miesten kokemuksia työttömyydestä ei voitu havaita suuria eroja. Todelliset erot näkyivät vasta verrattaessa osallistujien ikää ja sukupuolta samanaikaisesti. Ryhmä, joka kokee tilanteensa vaikeimmaksi, on ikäryhmä 40-

49 -vuotiaat. Juuri tässä ikäryhmässä on naisten osuus 83 prosenttia. Tämä puolestaan tarkoittaa sitä, että tässä tutkimuksessa keski-ikää lähestyvät naiset kokevat työttömyyden vaikeimmaksi verrattuna muihin työttömiin.

Missä syy kun naiset osallistuvat, miehet eivät

Silmiinpistäväntä tässä materiaalissa on se, että tähän koulutukseen osallistuvien naisten osuus on peräti 77,7 prosenttia koko ryhmästä. Miksi juuri naisten osuus on niin suuri? Vastauksia on todennäköisesti yhtä monta kuin koulutukseen osallistuvia naisia, mutta muutamia yhteisiä syitä voidaan löytää. Voi olla, että koulutus (tässä uudet tiedot ja taidot) sinänsä ei ole olennaisinta. Tärkeämpää on löytää toisia ihmisiä, jotka ovat samanlaisessa elämäntilanteessa, ja tavallaan korvata menetetty työoveripiiri uudella. Erityisesti keski-ikää lähestyvät naiset ilmoittivat koulutusmotiivikseen uusien ystävien ja tuttavien tapaamisen. Tämä onkin johdonmukaista, jos oletetaan, että näille naisille tärkeä perinteisen naisen rooli alkaa menettää merkitystään. On kuitenkin muistettava, että nämä naiset eivät osallistu koulutukseen ainoastaan tavataksaan uusia ystäviä. Erityisen tärkeää tutkimukseen osallistuville naisille oli myös oma henkilökohtainen kehitys ihmisenä koulutuksen kautta.

Entäpä miehet? Tutkimukseen osallistuvien miesten keskimääräinen ikä oli alhaisempi kuin naisten. Runsas kolmannes miehistä kuului ikäryhmään 20-29 vuotta, kun taas naisista vain noin kymmenen prosenttia kuului tähän ikäryhmään. Ikä- ja sukupuolijakauman valossa voidaan olettaa, että tämän tyyppinen koulutus kiinnostaa nuoria miehiä, kun taas vanhempiin ikäluokkiin kuuluvat miehet ovat kiinnostuneita jostain muusta. Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että keski-ikäiset miehet kokevat työttömyyden erityisen vaikeaksi. Miehet kärsivät enemmän eristymisestä ja jäämisestä yhteisön ulkopuolelle. Vaikeaksi koetaan myös pääsy takaisin työnarkkinoille. Tämä puolestaan voi johtaa toivottomuuteen ja passivoitumiseen. Se voi olla ainakin osasy siihen, että keski-ikäi-

siä miehiä oli niin vähän kyseisessä koulutuksessa. Työttömäksi jääneet keski-ikäiset miehet kokevat työttömyyden myötä eräänlaisen roolinmenetyksen menettäessään ammattiroolinsa. Tämä voi johtaa heikentyneeseen itsetuntoon ja itsensä tarpeettomaksi tuntemiseen.

Toinen syy miesten vähäiseen osallistumiseen voi olla heidän koulutusmotiivinsa. Miehet, jotka osallistuvat tähän koulutukseen, ilmoittivat naisia useammin haluavansa oppia jotain uutta ja parantaa yleissivistystään. Voidaankin yksinkertaistetusti sanoa, että naiset osallistuvat koulutukseen hankkiakseen uusia ystäviä ja miehet parantaakseen yleissivistystään. Koulutuksesta uusia tietoja ja taitoja hakevien miesten voi olettaa osallistuvan mielummin viralliseen työllisyyskoulutukseen, koska se tarjoaa täsmällistä ammattiin liittyvää koulutusta. Työ-TurPon -kurssit on tarkoitettu parantamaan yleissivistystä, eivätkä ne sinällään sisällä ammattiin liittyvää koulutusta.

Kolmas syy miesten vähäiseen osallistumiseen voi olla se, että uusia kursseja järjestetään kursseille osallistuvien tarpeet ja toivomukset huomioon ottaen. Koska enemmistö kursseille osallistuneista on naisia, on myös kurssitarjonta enimmäkseen naisille sopivaa.

Työttömyyden kokeminen

Miten nämä koulutukseen osallistuvat selviävät työttömyydestään? Mannisen (1993) akateemisia työttömiä koskevassa tutkimuksessa todetaan, että ne jotka hakeutuvat koulutukseen työttömyysjakson aikana, kokevat työttömyyden vähemmän uhkaavana ja ovat sitä mieltä, että heillä on useita eri mahdollisuuksia selviytyä työttömyydestä. Tässä tutkimuksessa ei ole ollut mahdollista verrata tutkimukseen osallistuneita työttömiä sellaisiin työttömiin, jotka eivät osallistuneet mihinkään koulutukseen. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että tutkimuksessa mukana olleet työttömät selviävät tilanteestaan jotakuinkin hyvin. He kokevat, että heitä ympäröivät ihmiset ymmärtävät, millaista on olla työttömänä, eivätkä pidä työttömyyt-

tä ihmisen henkilökohtaisena vikana. Useimmat ovat myös sitä mieltä, että työttömänä oleminen ei ole vaikuttanut sosiaaliseen kanssakäymiseen ystävien ja tuttujen kanssa eikä myöskään suhteeseen partneriin tai lapsiin. Muuttumatomat ihmissuhteet voivat sinällään muodostaa tasapainottavan tekijän työttömän elämässä.

Enemmistö työttömistä on saanut aikaa itselleen ja omille harrastuksilleen, joita vastauksien perusteella on monia. Näiden työttömien voidaankin sanoa viettävän aktiivista elämää työttömyydestään huolimatta.

Kielteistä työttömyydessä on ollut taloudellisen tilanteen heikkeneminen. Tämä on tässä tutkimuksessa kaikkein yleisin työttömyyden seuraus. Lähes kaikki tutkimukseen osallistuvat saivat ansiosidonnaista työttömyyskorvausta, mikä kuitenkin muodostaa vain noin 60 prosenttia aikaisemmasta tulosta. Se merkitsee varsin tuntuva tulojen vähenemistä. Toinen työttömyyden selkeä seuraus oli huonontunut itsetunto ja heikentynyt psyykinen terveys. Tämä voi ainakin osittain johtua identiteetin menetyksestä työttömäksi jäämisen yhteydessä.

On todennäköistä, että työttömyys on koulutukseen osallistujille eräänlainen poikkeustila, joka voi johtaa henkilökohtaisiin kriiseihin, etenkin yhteiskunnassa, jossa palkkatyötä arvostetaan edelleen ja ihmisiä kategorisoidaan enemmän tai vähemmän sen perusteella.

Lähde

MANNINEN Jyri (1993). Akateemiset työttömät työnhakijat. Elämäntilanne ja työvoimakoulutus. Tutkimuksia 137. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos.

Artikkelissa käsitelty tutkielma on tehty Ruotsissa Uumajan yliopistossa. Tutkielman arvioidaan kattavan vain 20 opintoviikkoa ja siksi tutkimusta on rajoitettu mm. poistamalla työttömyysjakson pituuden vaikutus työttömyyskokemuksiin ja koulutusmotiiviin. Työttömyysjakson pituuden vaikutuksia tässä ryhmässä tutkitaan meneillään olevassa jatkotutkimuksessa.